

Երկայն պղպեղը՝ արևելեան Հնդկաստանէն կ'ելլէ . ասիկայ գրեթէ սե պղպեղին յատկութիւնները ունի, բայց քիչ մը աւելի տկար է :

Կարմիր պղպեղը՝ որ Հնդկաստանի կամ Կոնինէայի պղպեղ ալ կ'ըսուի, մեր պարտէզներուն մէջ գտնուածն է, ու շատ բանի կը գործածուի :

Հասարակ պղպեղը իր տաքութեն ու համին պատճառաւ ուրիշ ամէն տեսակներէն յարգի է : Ինչպէս որ ըսինք, ասիկայ պղտիկ ծառի մը պտուղն է՝ որ կը մշակուի Հնդկաստան : Տնկուելուն չորրորդ տարին կը սկսի պտուղ տալ, և աս պտուղը ծառին ծաղկէլէն չորս ամիս ետքը կը քաղուի : Եւ ծառը երբոր աղէկ մշակուի, տասը տարի միակերպ կրնայ պտուղ տալ :

Պղպեղը կուգ կուգէ . նախ կանանչ կ'ըլլայ, ետքը կարմիր : Որովհետեւ ասոր կուղերը ամէնը մէկէն չեն հասնիր, հետ զհետէ պէտք է ժողվել, ու շատ կանանչ պէտք է փրցընել . վասն զի չորնալուն պէս փոշի դառնալով բանի չեն գար . բայց երբոր հասունցած փրցուին՝ չորնալէն վերջն ալ հաստատուն կը մնան :

Ղերմակ պղպեղը նոյն սե պղպեղն է, միայն դրսի կեղևը մաքրած . և աս կեղևը մաքրելու համար սե պղպեղը վեց շաբաթ թրջոց կը դնեն : Երսի մաշկը թացութենէն կ'ուռի, կը բացուի ու ինքիւրմէ կ'իյնայ . ասով պղպեղը քիչ մը կը կորսընցընէ իր կծուութիւնը, կը ձերմըկնայ, վրան ողորկ կ'ըլլայ :

Պղպեղին ախորժեղի համ ու հոտ մը ունենալուն մեծ պատճառ է իրեն մէջի եղը, որ ջրէն աւելի թեթեւ է . սովորական կերպով թորելով՝ մէկ լիւրէ պղպեղէն երկու տրամի չափ եղ կրնայ հանուիլ . բայց ասոր համը պղպեղին չափ կծու չըլլար : Եւ քրտով կանանչ խեժ մը կ'ելլէ պղպեղէն . ասոր մէջ պղպեղին կծուութիւնը այնչափ սաստիկ է որ ինչուան կրնայ այրել :

1. Լ. Piper longum.

Հաշիւ կ'ընեն որ արեւմտեան Հնդկաստանէն տարին յիսուն միլիոն լիւրէ սե պղպեղ կ'ելլէ, ու իրեքին մէկ մասը հաղիւ Եւրոպա կուգայ . մնացածը Եսիացիք կը գործածեն, և մանաւանդ Չինացիք :

Երթական կղզիներ :

ՅՈՒՆԱՅ հին առասպելներուն մէջ կը պատմուի թէ Գեղոս կղզին, որ Երջիպեղագոսի կղզիներէն մէկն է, ատենով ծովուն երեսը կը լողայ եղեր . բայց որովհետեւ Գեղով Եւրամագայ կինը աս կղզիին մէջ ծնէր է Եւրոդոնն ու Եւրտեմիսը, Եւրամագ Գեղոսը անշարժ հաստատեց կ'ըսեն : Ոմանք Եւրոդոնի կուտան աս բանս, ոմանք ալ Պոսիդոնի . իբր թէ Պոսիդոն ծովու աստուած սեպուելով՝ գթացեր է աս կղզւոյն այնպէս աստանդական ըլլալուն վրայ, ու որպէս զի հաստատուն մնայ՝ երկու կղզիները Սիւկոնէ ու Գիարոս ըսուած՝ երկու կողմը դրեր է : Եւ պատմութիւնները որչափ ալ այլանդակ ըլլան, աս յայտնի է որ մեր օրերն ալ պակաս չեն այսպիսի շարժական կղզիներ, Գեղոսն ալ աս տեսակ կղզիներէն մէկը եղած կրնայ սեպուիլ, թէպէտ և երկրաբանական կազմութեանընայելով՝ դժուար կը կարծուի հաւտալը թէ ատենով շարժական եղած ըլլայ :

Եւրամագայի զանազան կողմերը կը գտնուին ջրին երեսը լողացող կղզիներ՝ գետերու ու լճերու վրայ . ամենէն երեւելին է Եւրոսիոյի Չինամփաս ըսուած շարժական պարտէզները : Եւրսեն թէ ատենով Եւրոսիոյի բնակիչներէն ոմանք իրենց դրացիներէն նեղութիւն քաշելով՝ աս կղզիներուն վրայ փախեր են : Եւրոսանդը Հուսպոլթ երեւելի ճանապարհորդն ու բնագէտը աս կարծիքիս վրայ է թէ աս կղզիները բնական կերպով ձևացեր են . վասն զի լճերն ու գետերը

բարձրացած ատեննին իրենց եղբրքէն մեծ մեծ ցամաքի կտորներ կը կտրեն ու կը տանին, ան հողերն ալ խոտերով ու արմատներով կապուած ըլլալով՝ չեն քայքայիր : Եւ խօսքը իրաւ ալ ըլլայ նէ, հաւանական է թէ Չինամփաները ատենով իրարու հետ միացրնելով շինուած ու մշակուած են, մէջերնին ցանուածն ալ աւելի մտաւոր են և ուրիշ հարկաւոր բոյսեր են : Երջը երբոր Եքսիկացիք ազատեցան իրենց նեղութենէն, ան կղզիները իրենց զուարճութեան տեղ ալ դարձան : Հիմա Եքսիկոյի մէջ հասարակ բան մը դարձած են աս պարտեղները, և երկու կարգ կը բաժնուին . ոմանք միշտ ջրին երեսը կը լողան, և քամին ուր որ ուզէ կը տանի ու կը բերէ զիրենք . ոմանք ալ ծովեղերքին հետ կապած են շղթաներով, աւելի իրենց տէրերուն հանգստութեանը համար, որ երբեմն ալ նաւակներով ասոնց քով կը բնակին : Եքսիկոյի ծաղկներուն ու պտուղներուն մեծ մասը աս կղզիներէն կուգայ : Աստիկ ցամաքութեան ատեն ալ աս պարտեղները բարեբեր են . և երբոր պէտք ըլլայ հողին ոյժը նորոգել, լճին տակէն կաւ կը հանեն ու հոն կը լեցնեն : Եւ կղզիներուն մէջ ընդարձակներ ալ կան, բայց շատը մանր են, ու մէջերնին մէյմէկ խուղ կայ պահապաններուն համար : Եքսիկացւոց մէկ զուարճութիւնն ալ աս է որ իրիկուան գէօնաւակներով ան գեղեցիկ պարտեղները կ'երթան, ու հոն կը հանգչին ցորեկուան աշխատութենէն :

Կան ուրիշ շարժական պարտեղներ ալ՝ Քաշմիրի երկիրը : Քաշմիրի երկիրը խիստ մեծ ձոր մըն է՝ չորս կողմէն լեռներով պատած . ասոր դիրքէն կ'իմացուի որ ատենով մեծ լիճ մըն է եղեր : Քաշմիր քաղաքին մէկ մասը ձորուն ան կողմը կ'իյնայ՝ ուր որ երկիրը միշտ տղմուտ է, ու յորդանձրեւի ատեն տները ջուր կը կոխէ : Հոն տեղուանքը շատ լճեր ալ կան . աս լճե-

րով ու Իթուստա գետին ընթացքով քաղաքը այլևայլ կտորներ կը բաժնուի . ուստի շատ փնաս կը քաշեն քաղաքացիք, և չեն կրնար իրենց պարտեղները մշակել . վասն զի միշտ վախի մէջ են որ ջուր կոխէ ու իրենց աշխատանքը փճացնէ, բոլոր տնկածնին առնէ տանի : Եւ պատճառաւ մտածեցին որ շարժական պարտեղներ շինեն, կամ բնական կերպով ձևացածները բանի բերեն : Եւ Քաշմիրի շարժական պարտեղները Եքսիկոյիներուն չեն հասնիր՝ ոչ գեղեցկութեան և ոչ բարեբերութեան կողմանէ . վասն զի ասոնք շատ տեսակ բոյս չեն կրնար բուսցնել, հապա միայն սեխ ու վարունգ կը բերեն :

Չինու երկիրը շատ բազմամարդ ըլլալով, բնակիչները ամէն հնարք կը բանեցնեն որ իրենց ապրուստը ճարեն ու բնակելու տեղ գտնեն . ուստի շատ լճերու ու գետերու մէջ կը շինեն լաստեր ու շարժական կղզիներ, որ բոլոր կանանչներով զարդարուած են : Իսայն Քանթոն քաղաքին մօտերը քառասուն հազար հոգիէն աւելի կը համրեն՝ որ գետերու, կղզիներու, լաստերու և նաւակներու մէջ կը բնակին, ու տարբեր ժողովուրդ մը կը սեպուին . առանձին կառավարութիւն ունին, ու չեն կրնար ծովեղերեայ բնակիչներուն հետ խնամութիւն ընել :

Եւ փոքրիկ մէջ ալ կան քանի մը շարժական կղզիներ . ինչպէս Լըքիոն բերդին քովը, որ բոյսերուն իրարու պըլլուելովը ձևացած ու բաւականապէս ամուր են . այնպէս որ գեղացիները ասոնց վրայ կ'ելեն ու լճին մէջ կը պտըտին՝ թիակի տեղ երկայն ձողեր գործածելով :

Վաղղիայի Լթուա գաւառը լիճ մը կայ՝ վրան լեցուն շարժական կղզիներով . ան տեղի գեղացիները աս կղզիները դէպ 'ի ցամաք կը քաշեն, ու իրենց կովերն ու ոչխարները անոնց վրայ արածելու կ'արձրկեն . վասն զի բոլոր ծաղկած ու կանանչացած են . ետքը կը թողուն կղզիները, որ ալիք-

ներն ու քամին ուր որ ուզեն կը տանին։ Բրուսիոյ Կերտան լճին մէջ ալ այսպիսի կղզեակներ կան, և կ'ըսեն թէ ինչուան հարկը ոչխարի չափ հոն կ'արծին։ () սնապրութեան քաղաքին մօտ ալ Վոլք լճին մէջ շարժական կղզի մը կայ՝ աղուոր ուռենիներով զարդարուած։

Ուրիշ շատ տեղուանք ալ այսպիսի շարժական կղզիներ կան, ինչպէս Սկոտլանտի ու Ռուսիոյ մէջ, և ասոնցմէ ոմանք երբեմն կ'ընկղմին, երբեմն ջրին երեսը կ'ելեն։ ոմանք ալ ատեն ատեն երկու իրեք կտոր կը բաժնուին։ Ինդոնեզիայէս աս կղզիները աւելի հետաքրքրական բաներ են քան թէ օգտակար, ու երկրիս ամէն կողմերը կը գտնուին՝ ուր որ գետինը աւելի թաց, կամ ջուր կոխած է։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ե

Ո՛ր առաքինութիւնները պիտի պատուէր Դաստարաւը պողոտայի, և ո՛ր ակտերէն աւելի պիտի զգուշացնէ շէնքերը։

Ա. Երաւարտութիւն . աս առաքինութիւնը ամենայն առաքինութեան հիմն է . ասիկայ տղոց միտքը տպաւորելու համար, եղբայրսիրութեան վերաբերեալ գործողութիւն մը ընել նուն պէս պէտք է զիրենք գովել ու վարձատրել . ընդհակառակն՝ թէ որ եղբայրսիրութեան դէմ բան մը ընեն, պէտք է պատժել։ Երբոր բանականութիւննին աւելի բացուի, յիշեցնելու է իրենց Վրիստոսի պատուէրքը . « Սիրեսցես զնկեր քո իբրեւ զանձն քո », և աս պատուիրանին ուժովը պէտք է ուրիշներուն ըսածը աղէկ մեկնել, իրենց ալ այնպէս ընել տալ . պէտք է ստէպ խօսիլ աս պատուիրանին հարկաւորութեան վրայ . վասն զի թէ որ ամէն մարդ ասիկայ

աղէկ պահելու ըլլար, երջանիկ կ'ըլլար։

Բ. Երաւարտութիւն . տղոց միտքը տպաւորելու է՝ թէ ան բանն որ ուզակի իրենցը չէ, իրենց չսեպհականեն, ոչ բռնութեամբ և ոչ զուրիշները խաբելով։ Եւ առաքինութիւնը մարդու բնական է . բայց տղոց սրտին մէջ արմատացնելու համար երկու զգուշութիւն պէտք է ընել . մէյմը՝ տղոց առջեւ անիրաւութեան օրինակ չտալ . երկրորդ՝ ամէն ակտերէ զգուշացնել զիրենք, ու կրքերնին սանձել։

Գ. Երաւարտութիւն . այսինքն ուրիշի ըրած բարիքը ճանչնալ ու սիրել անիկայ։ Տղոց աղէկ իմացնելու է, որ իրենց ընդունած բարիքներուն մէջ ամենէն մեծն է քրիստոնէական դաստիարակութիւնն ու իրենց սորված գիտութիւնը . ուստի բոլոր իրենց վրայ աշխատողներուն երախտագէտ պիտի ըլլան։

Դ. Երաւարտութիւն . աս զգացմունքը տղոց խիստ բնական է . և զիրենք աս առաքինութեան մէջ հաստատելու համար՝ բաւական է զիրենք վարձատրելը ամէն անգամուն որ ճշմարտութիւնը կը զուրցեն, և թէ որ յամառութիւն սուտ զուրցեն՝ պատժել . բայց թէ որ իրենց յանցանքը խոստովանին՝ ան ատեն թողութիւն տալը վարձքի տեղ կը սեպուի։ Եւ ալ գիտնալու բան է որ եթէ տղայ մը՝ զիւրաւ թողութիւն կ'առնէմ ըսելով նոյն յանցանքը սովորական բան մը դարձնէ, ան ատեն պատժելու է։ Իսկ աս ալ պէտք է նայիլ որ ճշմարտասիրութեան հոգով ամէն բան չզուրցէ տղան . ապա թէ ոչ, բամբասանաց կ'երթայ ծայրը ու գէշ գէշ հետեւանքներ կ'ունենայ։

Ե. Երաւարտութիւն . բարեսրտութիւնը ըսելով պէտք չէ միամտութիւն հասկընալ . հապա ասով մարդ ամենուն վրայ վստահութիւն մը կ'ունենայ, որով տուած խօսքին վրայ ալ հաստատ կը կենայ։ Երաւարտութեան առաջին